

آثار بحران مالی جهانی بر اقتصاد کشورهای آسیایی و چشم‌انداز اقتصادی آسیای طی سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۰۹)

منوچهر مصطفی پور^۱

با تشدید رکود اقتصادی در آمریکا و اروپا، اقتصاد کشورهای آسیایی به‌ویژه چین، هند، کره جنوبی، مالزی و سنگاپور تحت تاثیر قرار گرفت به طوری که این کشورها با کاهش شدید درآمدهای صادراتی مواجه شدند. این موضوع توأم با محدودیت اعتباری ایجاد شده در جهان در اثر کاهش نرخ رشد تجارت جهانی منجر به کاهش تدریجی نرخ رشد اقتصادی جهانی شد و بر تشدید وضعیت اقتصادی جهان افزود. علاوه بر بحران موجود، اقتصاد کشورهای نفتی آسیا به دلیل کاهش قیمت نفت به شدت تحت تاثیر قرار گرفت به طوری که کشورهای بزرگ آسیایی جهت خروج از بحران، سیاست‌های مختلفی را بکار گرفتند که از جمله سیاست‌های انبساطی طرف تقاضا برای جبران بخشی از کاهش تقاضای موثر بود که در این مقاله به تفصیل به آن پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی: بحران مالی، آسیا، رشد اقتصادی و چشم‌انداز

۱. مقدمه

با سرایت بحران مالی آمریکا به اقتصاد دیگر کشورها در سال ۲۰۰۸ میلادی و تحت تأثیر قرار گرفتن بخش واقعی اقتصاد، بحران ابعاد تازه‌ای یافت و به بحرانی جهانی تبدیل شد. به این ترتیب، کشورهایی که ارتباط مالی و تجاری بیشتری با اقتصاد جهانی به ویژه با اقتصاد آمریکا داشتند با آسیب‌های بیشتری مواجه شدند.

کشورهای آسیایی وابستگی بسیاری به اقتصاد آمریکا دارند. در سال ۲۰۰۷ میلادی، ۳۴/۶ درصد از واردات آمریکا از کشورهای آسیایی صورت گرفت. در سال ۲۰۰۶ میلادی نیز ۲۲/۷ درصد صادرات کالاهای الکترونیکی ژاپن و ۲۱ درصد کل صادرات چین به آمریکا بود. ابتدا تصور می‌شد که رشد اقتصادی کشورهای در حال گذار مانند چین و هند کاهش نرخ رشد اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته را پوشش دهند و اقتصاد جهان تحت تأثیر قرار نگیرد، اما در عمل، کاهش نرخ رشد اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته موجب شد تا اقتصاد کشورهایی مانند چین و هند نیز بازار کالاهای صادراتی خود را از دست داده و درآمد صادراتی‌شان کاهش یابد. در حال حاضر، کاهش درآمد صادراتی توأم با محدودیت اعتباری ایجاد شده در جهان در اثر کاهش نرخ رشد تجارت جهانی موجب شد تا کشورهای بزرگی مانند چین و هند نیز به تدریج با کاهش نرخ رشد اقتصادی مواجه شوند و بر بحران اقتصاد جهانی افزوده شود.

در صورتی که در حال حاضر دو کشور مهم دیگر قاره آسیا یعنی کره جنوبی و ژاپن با رکود شدیدی مواجه‌اند. علاوه بر این بحران موجود، اقتصاد کشورهای نفتی آسیا را به دلیل کاهش قیمت نفت به شدت تحت تأثیر قرار داده است. علاوه بر این، کاهش قیمت نفت در کشورهای واردکننده - مانند چین، هند، ژاپن و کره جنوبی - آثار توری را کاهش داده است و مانع کاهش بیشتر رشد اقتصادی در این کشورها شده است. کاهش درآمد صادراتی در کنار محدودیت اعتباری ایجاد شده در جهان در اثر کاهش نرخ رشد تجارت جهانی موجب شد تا اغلب کشورهای آسیایی به تدریج با کاهش نرخ رشد اقتصادی مواجه شوند و بر وخامت اوضاع اقتصاد جهانی افزوده شود.

در این مقاله، ابتدا گزارش بین‌المللی پول از رشد اقتصاد جهانی و کشورهای آسیایی ارائه خواهد شد و در ادامه، پیش‌بینی بانک جهانی از رشد اقتصادی مناطق مختلف جهان به همراه روند رشد اقتصادی کشورهای منتخب جهان ارائه می‌گردد. سپس، اقدامات کشورهای آسیایی برای مقابله با بحران و همچنین چشم‌انداز اقتصاد آسیایی با توجه به بحران مذکور مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. گزارش صندوق بین‌المللی پول از رشد اقتصاد جهانی و کشورهای آسیایی

رشد اقتصاد جهانی بر اساس تازه‌ترین گزارش‌های صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی به صورت جداگانه ارائه شده که به این شرح است:

آثار بحران مالی جهانی بر اقتصاد ... ۳

رشد اقتصادی جهان بر اساس گزارش ژانویه ۲۰۰۹ میلادی صندوق بین‌المللی پول، به رقم پایین‌تر از ۰/۵ درصد تنزل خواهد یافت که البته، با توجه به رشد منفی بیشتر کشورهای توسعه‌یافته، این سطح از رشد نیز به دلیل رشد برخی کشورهای نوظهور و در حال توسعه است.

جدول ۱. چشم‌انداز اقتصاد جهانی و مقایسه رشد اقتصادهای پیشرفته و نوظهور طی سال‌های (۲۰۰۷-۲۰۱۰)

(درصد)

۲۰۱۰*	۲۰۰۹*	۲۰۰۸	۲۰۰۷	
۳/۰	۰/۵	۳/۴	۵/۲	اقتصاد جهانی
۱/۱	-۲/۰	۱/۰	۲/۷	اقتصادهای پیشرفته
۵/۰	۳/۳	۶/۳	۸/۳	اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه

Source: IMF, *World Economic Outlook Update*, January 2009.

*ارقام سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی تخمینی و پیش‌بینی شده‌اند.

این موضوع در حالی است که رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه آسیایی در سال ۲۰۰۷ میلادی، ۱۰/۶ درصد که در سال ۲۰۰۸ میلادی به ۷/۸ درصد تنزل یافته است. همچنین پیش‌بینی شده که رشد اقتصادی این کشورها در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۵/۵ درصد کاهش یابد. با این حال پیش‌بینی می‌شود که رشد کشورهای آسیایی در سال ۲۰۱۰ میلادی نسبت به سال ۲۰۰۹ میلادی به ۶/۹ درصد افزایش یابد.

جدول ۲. روند رشد کشورهای در حال توسعه آسیایی و طی سال‌های (۲۰۰۷-۲۰۱۰)

(درصد)

۲۰۱۰*	۲۰۰۹*	۲۰۰۸	۲۰۰۷	
۶/۹	۵/۵	۷/۸	۱۰/۶	کشورهای در حال توسعه آسیایی
۳/۱	-۳/۹	۲/۱	۵/۶	کشورهای تازه صنعتی شده آسیایی
۴/۷	۳/۹	۶/۱	۶/۴	منطقه خاورمیانه

Source: IMF, *World Economic Outlook Update*, January 2009.

*ارقام سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی تخمینی بوده و پیش‌بینی شده‌اند.

با توجه به آمار ارائه شده از سوی صندوق بین‌المللی پول، رشد چهار کشور مهم آسیایی یعنی چین، ژاپن، کره جنوبی و هند، کره جنوبی لطمه بیشتری نسبت به دیگر کشورها خواهد دید به طوری که پیش‌بینی شده است که در سال ۲۰۰۹ میلادی، رشد اقتصادی کشور چین به ۶/۷ درصد، هند به ۵/۱ درصد، ژاپن به ۲/۶- و کره جنوبی به ۴/۲- درصد تنزل یابد.

همان گونه که در جدول شماره سه مشاهده می‌شود، رشد اقتصادی کشور چین از ۹ درصد در سال ۲۰۰۸ میلادی به ۶/۷ درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی کاهش خواهد یافت. این رقم در مقایسه با رشد سال ۲۰۰۷ میلادی (۱۳ درصد) به نصف کاهش می‌یابد. به علاوه، این احتمال وجود دارد که با بهبود وضعیت اقتصاد جهانی، رشد اقتصادی این کشور در سال ۲۰۱۰ میلادی با روندی صعودی به ۸ درصد افزایش یابد. رشد اقتصادی کشور هند نیز در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۵/۱ درصد کاهش خواهد یافت که نسبت به رشد ۹/۳ درصدی سال ۲۰۰۷ میلادی قابل تأمل است. ارقام رشد اقتصادی کشورهای چین و هند در رکود اقتصادی شاید برای بسیاری از کشورهای دیگر تحسین‌برانگیز باشد اما، نگرانی عمده رهبران این دو کشور، کار آفرینی برای میلیون‌ها کارگر بیکار است. با کاهش رشد اقتصادی کشورهای بزرگی مانند چین و هند، میزان بیکاری در این قاره افزایش می‌یابد و این موضوع یکی از عوامل تأثیرگذار در کشورهای آسیایی است.

رشد اقتصادی کشورهای تازه صنعتی شده آسیا - مانند کشورهای کره جنوبی، تایوان، هنگ کنگ و سنگاپور - از ۵/۶ درصد در سال ۲۰۰۷ میلادی به ۲/۱ درصد در سال ۲۰۰۸ میلادی کاهش یافته و پیش‌بینی می‌شود در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی به ترتیب به ۳/۹- و ۳/۱ درصد برسد.

جدول ۳. روند رشد برخی کشورهای منتخب آسیایی طی سال‌های (۲۰۰۷-۲۰۱۰)

(درصد)

	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹*	۲۰۱۰*
ژاپن	۲/۴	-۰/۳	-۲/۶	۰/۶
چین	۱۳/۰	۹/۰	۶/۷	۸/۰
هند	۹/۳	۷/۳	۵/۱	۶/۵
کره جنوبی**	۵/۰	۴/۱	-۴/۲	۴/۲

Source: IMF, *World Economic Outlook Update*, January 2009 .

* ارقام سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی تخمینی و پیش‌بینی شده‌اند.

** منبع ارقام رشد اقتصادی کره جنوبی در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ میلادی World Economic Outlook Database صندوق بین‌المللی پول در اکتبر ۲۰۰۸ میلادی می‌باشد.

۳. پیش‌بینی بانک جهانی از رشد اقتصادی مناطق مختلف جهان

بر اساس گزارش دورنمای اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۹ میلادی بانک جهانی، نرخ رشد اقتصادی جهان در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۰/۹ درصد کاهش خواهد یافت. این موضوع در حالی است که بر اساس این گزارش، رشد اقتصادی جهان به ترتیب در سال ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ میلادی ۳/۷ و ۲/۵ درصد بود. (جدول ۴)

جدول ۴. رشد اقتصادی مناطق جهان در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی از دیدگاه بانک جهانی (درصد)

منطقه (کشور)	۲۰۰۶	۲۰۰۷	*۲۰۰۸	*۲۰۰۹	*۲۰۱۰
چشم‌انداز جهانی	۴/۰	۳/۷	۲/۵	۰/۹	۳/۰
کشورهای با درآمد بالا	۳/۰	۲/۶	۱/۳	-۰/۱	۲/۰
کشورهای در حال توسعه	۷/۸	۷/۹	۶/۳	۴/۶	۶/۲
آمریکای لاتین	۵/۶	۵/۷	۴/۴	۲/۱	۴/۰
منطقه یورو	۲/۹	۲/۶	۱/۱	-۰/۶	۱/۶
اروپا و آسیای مرکزی	۷/۵	۷/۱	۵/۳	۲/۷	۵/۰
آسیای جنوبی	۹/۰	۸/۴	۶/۳	۵/۴	۷/۲
خاورمیانه و شمال آفریقا	۵/۳	۵/۸	۵/۸	۳/۹	۵/۲

Source: WB, *Global Economic Prospects 2009*, December 9, 2008.

*ارقام مربوط به سال‌های (۲۰۰۸-۲۰۱۰) پیش‌بینی می‌باشند.

از جهت ترکیب رشد اقتصاد جهانی نیز نکات زیر حائز اهمیتند:

- رشد اقتصادی کشورهایی با درآمد بالا از ۲/۶ درصد در سال ۲۰۰۷ به ۱/۳ درصد در سال ۲۰۰۸ میلادی کاهش یافته و این کاهش در سال ۲۰۰۹ میلادی شدیدتر و به ۰/۱- خواهد رسید.

- رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه که در سال ۲۰۰۷ میلادی به ۷/۹ درصد رسیده بود با کاهش بسیار شدیدی روبرو شد و به ۴/۶ درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی خواهد رسید. علاوه بر این، رشد اقتصادی این کشورها در سال ۲۰۱۰ میلادی مجدداً افزایش یافته و نرخ رشد اقتصادی به ۶/۲ درصد می‌رسد.

- رشد اقتصادی در اروپا و آسیای مرکزی از ۵/۳ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۲/۷ درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی کاهش خواهد یافت.

- در آسیای جنوبی، رشد اقتصادی از ۸/۴ درصد در سال ۲۰۰۷ میلادی به ۵/۴ درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی کاهش می‌یابد. همچنین، در منطقه آسیا-اقیانوسیه رشد اقتصادی از ۸/۵ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۶/۷ درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی خواهد رسید.

- رشد منطقه خاورمیانه و آفریقای شمالی در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۳/۹ درصد کاهش می‌یابد، این موضوع در حالی است که رشد این منطقه در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ میلادی، ۵/۸ درصد بوده است. براساس برآورد انجام شده، رشد منطقه مذکور در سال ۲۰۱۰ میلادی مجدداً افزایش یافته و به ۵/۲ درصد خواهد رسید.

۴. روند رشد اقتصادی کشورهای منتخب جهان از دیدگاه بانک جهانی

بر اساس پیش‌بینی بانک جهانی، رشد اقتصادی کشورهای مختلف جهان در سال ۲۰۰۹ به شدت کاهش خواهد یافت. بر این اساس، رشد اقتصادی ایالات متحده در سال ۲۰۰۹ میلادی منفی و به

رقم ۰/۵- خواهد رسید. رشد اقتصاد چین نیز با کاهش شدید مواجه می‌شود و از رشد ۱۱/۹ درصد در سال ۲۰۰۷ میلادی به کمتر از ۷/۵ درصد در سال ۲۰۰۹ میلادی خواهد رسید. رشد اقتصادی کشور هند نیز از ۹ درصد در سال ۲۰۰۷ به کمتر از ۵/۸ درصد خواهد رسید.

جدول ۴. رشد اقتصادی کشورهای منتخب آسیا در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی از دیدگاه بانک جهانی (درصد)

منطقه (کشور)	۲۰۰۶	۲۰۰۷	*۲۰۰۸	*۲۰۰۹	*۲۰۱۰
چین	۱۱/۶	۱۱/۹	۹/۴	۷/۵	۸/۵
هند	۹/۷	۹/۰	۶/۳	۵/۸	۷/۷
ژاپن	۲/۴	۲/۱	۰/۵	-۰/۱	۱/۵
مالزی	۵/۸	۶/۴	۵/۵	۳/۷	۴/۶

Source: World Bank, *Global Economic Prospects*, 2009.

* ارقام مربوط به سال‌های ۲۰۰۸، ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ پیش‌بینی شده‌اند.

۵. مکانیزم تأثیر بحران بر کشورهای آسیایی

کشورهای آسیایی وابستگی زیادی به اقتصاد آمریکا دارند. در سال ۲۰۰۷ میلادی، ۳۴/۶ درصد از واردات آمریکا از کشورهای آسیایی صورت گرفت. در سال ۲۰۰۶ میلادی نیز ۲۲/۷ درصد صادرات کالاهای الکترونیکی ژاپن، ۲۱/۳ درصد کل صادرات پاکستان و ۲۱ درصد کل صادرات چین به مقصد آمریکا بود.^۱ علاوه بر این، بخش قابل توجهی از سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای آسیایی از سوی ایالات متحده آمریکا و اروپا انجام می‌شود. بنابراین، کاهش حجم تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی به معنای کاهش قابل توجه رشد اقتصادی در این کشورها خواهد بود.

بانک توسعه آسیا در گزارش سپتامبر ۲۰۰۸ میلادی اعلام کرد، کاهش رشد اقتصاد جهانی موجب افت قابل توجه صادرات کشورهای چین و هند خواهد شد و این مساله، کاهش رشد اقتصادی آسیا را در پی خواهد داشت. بر اساس این گزارش، بیش از ۶۰ درصد صادرات کشورهای آسیایی به آمریکا، ژاپن و اروپا اختصاص دارد و کاهش رشد اقتصادی این کشورها موجب کاهش شدید صادرات آسیا خواهد شد. همچنین، رشد اقتصادی چین در پایان سال ۲۰۰۸ میلادی به کمتر از ۱۰ درصد خواهد رسید که این رقم در سال گذشته به بیش از ۱۱/۴ درصد رسیده بود.^۲ براساس گزارش بانک توسعه آسیا، تقاضای داخلی کلید حفظ اقتصاد منطقه‌ای در زمان بحران است.

1. http://www.euromonitor.com/The_US_slowdown_Impact_on_Asia_Pacific

2. <http://www.jamejamonline.ir/newstext.aspx?newsnum=100934823854>

آثار بحران مالی جهانی بر اقتصاد ... ۲

بر اساس گزارش صندوق بین‌المللی پول، رشد تجارت جهانی (کالا و خدمات) در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۴/۱ درصد می‌رسد که ۱/۹ درصد کمتر از آخرین پیش‌بینی‌های این صندوق است. کاهش صادرات به همراه افت جریان سرمایه، منجر به کاهش سرمایه‌گذاری می‌شود و مشکلات شرکت‌ها و بانک‌ها را دو چندان خواهد کرد. کاهش تجارت خارجی مهم‌ترین عامل سرایت بحران از کشورهای بحران زده به کشورهای دیگر محسوب می‌شود.

علاوه بر این، کاهش نرخ رشد اقتصاد جهانی موجب کاهش تقاضای نفت می‌شود و سقوط قیمت نفت را در پی دارد. این موضوع در حالی است که کشورهای صادرکننده نفت بخش قابل توجهی از درآمدهای صادراتی خود را از فروش نفت به دست می‌آورند. به همین دلیل تغییرات قیمت نفت، درآمدهای دولت و تراز حساب جاری را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد و نوسان‌های قیمت این محصول بر مسائل سیاسی، اجتماعی این کشورها تأثیرگذار خواهد بود. بنابراین، به دلیل ساختار اقتصادی ضعیف این کشورها، افزایش و کاهش‌های قیمت نفت در جهان، شوک‌های بزرگی بر اقتصاد این کشورها وارد می‌سازد.

ایران در بین این کشورها به دلیل همپوندی ضعیف با اقتصاد جهانی تا اندازه زیادی از آثار مستقیم تحولات مثبت و منفی اقتصاد جهانی دور بوده است، اما ابعاد بحران به اندازه‌ای است که حتی تحمل آثار غیر مستقیم آن بسیار پرهزینه و دشوار خواهد بود.

بر اساس تازه‌ترین گزارش چشم‌انداز اقتصاد جهانی صندوق بین‌المللی پول، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۰۸ میلادی ۵/۵ درصد و در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۵ درصد تنزل خواهد یافت.^۱ در حال حاضر، علاوه بر فشار تحریم‌های مالی علیه ایران به دلیل کمبود منابع مالی بین‌المللی و گران‌تر شدن پول، قراردادهای تامین مالی منعقد شده با رکود مواجه شده‌اند و حجم سرمایه‌گذاری‌های پذیرفته شده به شدت کاهش یافته است (خلعتبری، فیروزه، ۱۳۸۷). علاوه بر این، با گذشت زمان و با ظهور آثار درآمدی کاهش قیمت نفت خام بر بودجه و تراز تجاری و نیز کاهش قیمت محصولات پتروشیمیایی و فلزی، آثار بحران مالی بین‌المللی در اقتصاد ایران ظاهر شد و در کنار تبعات تحریم‌ها بروز کرد.

بر اساس گزارش بانک جهانی با تأثیر بحران اقتصادی جهان، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۰۹ میلادی به شدت کاهش خواهد یافته و به ۳/۵ درصد خواهد رسید و این موضوع در حالی است که در سال ۲۰۰۸ میلادی، رشد اقتصادی کشور به ۵/۶ درصد رسید و در سال ۲۰۰۷ این رقم از ۷/۸ درصد تجاوز کرد. بر اساس پیش‌بینی بانک جهانی، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۰ میلادی کمی افزایش خواهد یافت و به ۴/۲ درصد خواهد رسید. (جدول ۴)

^۱ - <http://www.imf.org/external/pubs/ft/web/2008/02/pdf/c2.pdf>

بر اساس این گزارش، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۰۹ میلادی کمتر از متوسط رشد اقتصادی خاورمیانه در این مدت خواهد بود. رشد اقتصادی خاورمیانه در سال ۲۰۰۹ میلادی، ۳/۹ درصد خواهد بود.

۶. اقدامات کشورهای آسیایی برای مقابله با بحران

۶-۱. طرح کمک چین به اقتصاد بین‌الملل

دولت چین اعلام کرد که ۴ تریلیون یوآن (۵۸۶ میلیارد دلار) به اقتصاد این کشور تزریق خواهد کرد. تزریق ۵۸۶ میلیارد دلار به اقتصاد چین با سیاست مالی فعالی همراه است و این حجم از مخارج دولت طی دو سال وارد اقتصاد چین می‌شود. ارزش این طرح دولت چین که از به نیودیل^۱ مرسوم است حدود ۱۵ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور است. به این ترتیب بخش زیادی از رشد ۶/۷ درصدی اقتصاد چین در سال ۲۰۰۹ میلادی از طریق طرح دولت چین مبنی بر دمیدن بر تنور تقاضای داخلی تأمین می‌شود. این موضوع بیانگر این مطلب است که کشورها می‌بایست به تقاضای داخلی خود در زمان بحران اهمیت دهند. از سوی دیگر، این کشور می‌داند که با افزایش تقاضای داخلی می‌تواند شرایط کنونی اقتصاد جهانی را بهبود بخشد و با تقویت تقاضای جهانی تا حد زیادی به حفظ تقاضا و رشد اقتصادی بلندمدت خود نیز کمک کند.

این سیاست از سوی بانک توسعه آسیا تأیید شده و تقاضای داخلی به نقل از گزارش بانک توسعه آسیا، کلید حفظ اقتصاد منطقه‌ای در زمان بحران است. اما، نکته اساسی این است که سیاست‌های نیودیل و توجه به تقاضای داخلی تا چه میزان مؤثر خواهد بود، زیرا آمار جدید حاکی از کاهش تقاضای داخلی در اقتصاد چین و هند در ماه‌های آینده است و اثر این کاهش تقاضا در رشد تورم اقتصاد این دو کشور کاملاً مشهود است و این کشورها در ماه‌های آینده شاهد کاهش تورم بوده‌اند. گرچه مصرف‌کنندگان از کندی روند تورم در ماه‌های اخیر استقبال می‌کنند، اما، تحلیل‌گران بر این باورند که افت قیمت‌ها نتیجه کاهش تقاضای مصرف‌کنندگان برای خرید کالا و محصولات مصرفی است.

از سوی دیگر، کشور چین طرحی نیز برای افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و رفاه اجتماعی تا پایان سال ۲۰۱۰ میلادی تصویب کرده است. اقتصاد چین که بر پایه صادرات شکل گرفته است با دریافت آثار رکود اقتصادی ایجاد شده در ایالات متحده آمریکا و اروپا مواجه است؛ به طوری که رشد اقتصادی این کشور در سه ماهه سوم سال جاری به ۹ درصد رسیده است که پایین‌ترین سطح رشد اقتصادی در پنج سال گذشته را تجربه کرده است و نسبت به نرخ رشد ۱۱/۹ درصدی سال گذشته کاهش قابل توجهی نشان می‌دهد. بر این اساس، دولت چین در سه ماه گذشته بارها نرخ بهره را کاهش داد تا بتواند محرکی برای توسعه اقتصادی باشد. علاوه بر این، دولت چین

۱. طرح نیودیل توسط فرانکین روزولت رئیس جمهور آمریکا پس از رکود بزرگ در سال ۱۹۳۲ میلادی به اجرا درآمد.

تصمیم به اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی فعالی گرفته است و به جزئیات آن نیز اشاره‌ای نکرده است. در حالی که قرار است مخارج ۵۸۶ میلیارد دلاری در ده حوزه اقتصادی شامل بخش ساختمان، زیرساخت‌های روستایی، حمل و نقل، آموزش و سلامتی، بهبود محیط زیست، صنعت، بازسازی مناطق آسیب دیده، افزایش میانگین درآمد افراد، اصلاح سیستم مالیاتی و بخش مالی هزینه شود. همچنین مقرر شد وام دهی بانک‌های تجاری که با توجه به محدودیت اعتبار موجود به پروژه‌هایی با اولویت بالا و طرح‌های توسعه روستایی معطوف شود. سیستم مالیات بر ارزش افزوده نیز اصلاح شد و ۱۷/۵ میلیارد دلار از مالیات افراد فعال در اقتصاد در سال آینده کاهش می‌یابد.

۶-۲. اقدامات دولت ژاپن

مردم ژاپن معتقدند که بحران دهه ۱۹۹۰ میلادی آسیا موجب شد تا نهادها و آژانس‌های دولتی و غیردولتی این کشور به اصلاح ساختار و قوانین بازار پردازند. در نتیجه، حتی با توجه به سطح بالای مبادلات مالی و امضاء قراردادهای مختلف مشارکت بین آمریکا و ژاپن، بازار مالی و سرمایه این کشور با آسیب جدی بحران جهانی مواجه نیست. در عین حال، این کشور در مواجهه با بحران کوتاه‌مدت اقداماتی مانند تقویت بازار اوراق قرضه سامورایی، تزریق وام‌های جدید به شرکت‌ها و تشویق شرکت‌های ژاپنی به حضور فعال در سرمایه‌گذاری خارجی (مانند خرید بخشی از سهام مورگان استنلی توسط میتسوبیسی فوجی یا خرید لمن برادرز در آسیا، اروپا و خاورمیانه توسط نامورا) را در پیش گرفته‌اند. در دوره‌های میان مدت و بلندمدت نیز مقرراتی در خصوص بهبود کیفیت مقررات مالی برای افزایش اثربخشی، کارایی، سازگاری، ثبات و شفافیت انجام شده و برای بهبود بازار سرمایه و تقویت مزیت رقابتی بازارهای مالی با ایجاد بازار قابل اعتماد و بهبود کسب و کار شرکت‌های مالی اقداماتی صورت گرفته است. در این زمینه، وزیر اقتصاد ژاپن نیز برای جلوگیری از بحران مالی جاری همزمان با ارائه لایحه‌ای به مجلس آن کشور پیشنهادهای را نیز ارائه کرده است. براساس این پیشنهادات، کمک مالی به کشورهای بحران‌زده از سوی صندوق بین‌المللی پول از طریق دریافت وجوه از کشورهایی که دچار بحران نشدند و همچنین هوشیاری نسبت به گسترش بحران به بخش واقعی اقتصاد ژاپن و انجام اقداماتی مانند مجاز شمردن خرید سهام شرکت‌ها توسط خود ژاپن، ارتقای شفافیت اطلاعاتی در معاملات فروش استقراضی و تعلیق فروش سهام توسط سهامداران عمده از برنامه‌های پیشنهادی وزیر اقتصاد ژاپن در کوتاه‌مدت است. پیشنهادهای وزیر ژاپن به موارد فوق محدود نشده و شامل جلوگیری از آسیب شرکت‌های کوچک و متوسط از طریق افزایش همکاری با مؤسسات مالی خصوصی اعتباردهنده، تصویب قوانینی برای مشارکت دولت در حمایت از مؤسسات مالی و بیمه‌ای است. وزیر اقتصاد ژاپن همچنین بسته سیاستی را با سه رویکرد رفاه عمومی، شاخص‌های مالی و تقویت مجدد شرکت‌های کوچک و متوسط با

پرداخت وام و اقتصاد محلی پیشنهاد کرده و خواهان حمایت از مصرف‌کنندگان خدمات مالی، ارائه تسهیلات خدمات مالی مصرف به مصرف‌کنندگان و تثبیت سیستم مالی در جهت حفظ بازار شفاف و عادلانه شده است.^۱

۳-۶. اقدامات دولت هند

دولت هند نیز که از جمله قدرت‌های اقتصادی دنیا و آسیا است برای مقابله با بحران به حمایت بیشتر از بانک‌های کشورش پرداخته است. این کشور از یک سو کاهش دو مرحله‌ای نرخ وام‌های کوتاه‌مدت به میزان ۱/۵ درصد در هر مرحله را در پیش گرفته و از سوی دیگر، کاهش نرخ تنزیل جهت پرداخت وام به بانک‌های تجاری از ۱۰ به ۷/۵ درصد و سپرده قانونی از ۶/۵ به ۵/۵ درصد و افزایش سطح وام از ۱ میلیارد به ۲ میلیارد دلار را مورد توجه قرار داده است. در حالی که همزمان با اعلام حمایت دولت از بانک‌های این کشور، هفتاد میلیارد روپیه به بانک‌های داخلی تزریق شده و برخی از محدودیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی مانند ثبت در هند پیش از آغاز سرمایه‌گذاری حذف شده است.

۴-۶. کره جنوبی و سه اقدام اساسی در بخش مالی

سیستم بانکداری کره جنوبی که برای تأمین مالی به دیگر کشورهای وابسته است با مشکل جدی تری روبه‌رو شده است. سرایت بحران مالی به بخش واقعی اقتصاد احتمال کاهش صادرات کره و کسری در تراز تجاری این کشور را در پی خواهد داشت. برخی تحلیلگران معتقدند که کسری تجاری فوق که اولین کسری در تراز تجاری کره پس از بحران مالی آسیا است می‌تواند بر ذخایر ارزی این کشور تأثیر منفی بجا گذارد.

دولت کره برای مقابله با بحران اخیر سه اقدام اساسی در بخش مالی انجام داده است. این کشور از یک سو همه بدهی‌های ارزی بانک‌های کره‌ای تا سقف ۱۰۰ میلیارد دلار را تضمین کرده است تا بانک‌ها از ورشکستگی نجات یابند و از سوی دیگر ۳۰ میلیارد دلار نقدینگی به سیستم بانکی کره تزریق کرده و از سپتامبر ۲۰۰۸ میلادی نرخ بهره را به میزان ۱/۲۵ درصد کاهش و به ۴ درصد رسانده است. علاوه بر این کره جنوبی برای حمایت از بخش واقعی اقتصاد نیز برنامه‌هایی مانند سیاست‌های انبساطی با هدف افزایش تقاضا داخلی، احیای بازار مستغلات و فعالیت‌های ساخت و ساز، سرعت بخشیدن به سرمایه‌گذاری و کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط و خانواده‌های کم‌درآمد را در پیش گرفته است.

۱. معاونت مطالعات اقتصادی شرکت بورس (۱۳۸۷)، "جزئیات اقدامات گسترده پنج کشور آسیایی برای مقابله با بحران مالی بین‌المللی اقتصاد ایران".

۷. چشم‌انداز اقتصاد آسیا

همان‌گونه که ذکر شد، صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی کرده است که رشد اقتصادی آسیا در سال ۲۰۰۹ میلادی به شدت کاهش می‌یابد. بحران اقتصادی حاکم بر جهان منجر به کاهش تقاضا و همچنین کاهش صادرات و رشد اقتصادی آسیا خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود که رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه آسیایی در سال ۲۰۰۹ میلادی به ۵/۵ درصد کاهش یابد و این روند در سال ۲۰۱۰ میلادی نسبت به سال ۲۰۰۹ میلادی افزایش یابد و به ۶/۹ درصد برسد. رشد اقتصادی کشورهای تازه صنعتی شده آسیا - مانند کشورهای کره جنوبی، تایوان، هنگ‌کنگ و سنگاپور - از ۵/۶ درصد در سال ۲۰۰۷ میلادی به ۲/۱ درصد در سال ۲۰۰۸ میلادی رسیده است و پیش‌بینی شده است که در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی این روند به ترتیب ۳/۹- و ۳/۱ درصد باشد. رشد اقتصادی منطقه خاورمیانه در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ میلادی به ترتیب ۶/۴ و ۶/۱ درصد بوده است که پیش‌بینی شده است در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ میلادی به ترتیب از ۳/۹ و ۴/۷ درصد رشد برخوردار باشد.

براساس گزارش بانک توسعه آسیایی، آثار منفی بحران مالی جهان بر کشورهای در حال توسعه آسیایی بیش از دیگر کشورهای در حال توسعه خواهد بود و ارزش دارایی‌های مالی این کشورها بیش از ۹/۶ تریلیون دلار کاهش خواهد یافت.^۱

طی ماه‌های گذشته کشورهای آسیایی شاهد خروج سرمایه‌های خارجی بودند و این موضوع آثار منفی بر سطح رفاه منطقه خواهد داشت و به واسطه افزایش بیکاری و فقر و ... می‌تواند منجر به تغییر ساختارهای اجتماعی - اقتصادی منطقه شود. با توجه به اینکه بیشتر بخش‌های آسیا فقیر هستند و با چالش توسعه مواجه‌اند، آسیب‌های سنگینی بر سطح رفاه منطقه وارد خواهد کرد و شرایط زندگی برای فقرا به مراتب بدتر خواهد شد.^۲

پیش‌بینی بانک توسعه آسیایی در خصوص آثار بحران مالی جهانی بر اقتصاد آسیا نگران‌کننده‌تر از پیش‌بینی بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول است. در نهایت، آخرین پیش‌بینی‌های این بانک نشان می‌دهد که بحران آسیا شدیدتر از کشورهای (OECD) خواهد بود و مدت زمان بیشتری به طول خواهد انجامید. همچنین، تعمیق بحران انتظار کاهش بیشتر قیمت سهام و صادرات کشورهای آسیایی را در پی دارد.

با این حال، شدت تأثیر بحران بر کشورهای آسیایی به سیاست‌هایی بستگی دارد که این کشورها برای مقابله با بحران اتخاذ می‌نمایند. کشورهای آسیایی اقدامات سریعی برای غلبه بر انعکاس آثار بحران بر سیستم‌های مالی داخلی خود انجام داده‌اند و ترکیبی از ابزارهای سیاستی

1. http://www.upiasia.com/Economics/2009/03/23/global_crisis_hits_asia_hardest/7121/

2. Ibid

پولی، مالی، ارزی و ساختاری را بکار گرفته‌اند. با وجود این، در شرایط بی‌ثباتی بازارهای مالی، اتخاذ سیاست‌های مالی نسبت به سیاست‌های پولی مؤثرتر خواهد بود.

۸. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

رشد تجارت جهانی در سال ۲۰۰۹ میلادی کاهش خواهد یافت و این موضوع مهم‌ترین عامل سرایت بحران از کشورهای بحران‌زده به کشورهای دیگر محسوب می‌شود. با توجه به چنین روندی نباید انتظار داشت که کشورهای در حال توسعه آسیایی بتوانند رشد اقتصاد جهانی را تحریک کنند و بسیاری از کشورها مجبور می‌شوند با اجرای سیاست‌های درون‌نگر با تحریک تقاضای داخلی، کاهش رشد تجارت خود را جبران کنند. هرچند که این سیاست‌ها از سوی بانک توسعه آسیایی بهترین سیاست برای جبران کاهش رشد اقتصادی معرفی شده است، اما میزان موفقیت آن در کاهش نرخ رشد اقتصاد جهانی هنوز مشخص نیست. با این حال انتظار می‌رود که این بحران در آسیا مدت زمان بیشتری به طول انجامد.

نکته قابل توجه این است که کاهش نرخ تورم در اغلب اقتصادهای صنعتی که با کاهش قیمت مواد اولیه در ابعاد جهانی همراه است، نشان می‌دهد که بخش واقعی تقاضای خود را کاهش داده است. کاهش تورم معلول چندین عامل است که سقوط قیمت نفت در بازارهای جهانی یکی از عوامل آن محسوب می‌شود. هر چند کاهش تورم در کشورهایی مانند چین و هند با رضایت مردم همراه است، اما مشکل اساسی، کاهش رشد اقتصادی این کشورها است که درآمد سرانه را کاهش می‌دهد و به موازات آن قدرت خرید کاهش می‌یابد. صرفنظر از اینکه کاهش تقاضای بخش واقعی ناشی از کاهش قدرت خرید یا بدبینی نسبت به شرایط آینده است، تقاضا چندان تحریک نشده است و می‌بایست در نظر داشت که آیا سیاست‌های این کشورها می‌تواند تقاضای بخش واقعی را تحریک کند.

طولانی شدن کم‌رشدی اقتصاد جهانی پیامدهای بزرگی را برای جهان به ویژه کشورهای نفتی در پی دارد. کشورهای صادرکننده نفت از جمله ایران می‌بایست مدت طولانی‌تری در انتظار افزایش مجدد قیمت نفت باشند، زیرا با طولانی شدن رکود جهانی نباید انتظار داشت که تقاضای جهانی افزایش یابد و چنانچه تقاضا افزایش نیابد، تقاضای نفت نیز رشدی نخواهد داشت. علاوه بر این در پرتو بحران مالی، روند سرمایه‌گذاری خارجی کشورهای آسیایی و از جمله ایران با شدت بیشتری تهدید خواهد شد و دسترسی به منابع مالی خارجی دشوارتر خواهد بود.

منابع

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۷)، "بحران نقدینگی (۲۰۰۸-۲۰۰۷) میلادی امریکا، تهدیدها و فرصت‌ها برای ایران".

خلعتبری، فیروزه (۱۳۸۸)، "میزگرد تخصصی بحران اقتصاد جهانی و تاثیر آن بر اقتصاد ایران"، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۸۷)، "اثر بحران جهانی بر بخش واقعی اقتصاد چین و هند"، دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۸۷)، "اثرات بحران بر بخش مالی در سطح جهان"، دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۸۷)، "بحران مالی بین‌المللی، اقدامات دولتها و چشم‌انداز اقتصاد جهانی"، دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۸۷)، "بحران مالی بین‌المللی و فرصت‌ها و تهدیدهای آن برای اقتصاد ایران"، دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۸۷)، "بررسی بحران مالی بین‌المللی و تبعات احتمالی آن برای کشور"، دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی.

معاونت مطالعات اقتصادی شرکت بورس (۱۳۸۷)، "جزئیات اقدامات گسترده ۵ کشور آسیایی برای مقابله با بحران مالی بین‌الملل"، اقتصاد ایران

Hong, Kiseok, Jong-Wha, Lee & Hsiao Chink Tang (2009), "Crises in Asia: Historical Perspectives and Implications", *ADB Economics Working Paper Series*, No. 152, P.23.

سایت‌های اینترنتی

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/pdf/c2.pdf>
IMF, World Economic Outlook Database, October 2008
IMF, World Economic Outlook Update, January 2009
World Bank, Global Economic Prospects 2009, December 9, 2008